

DR. SUBA GYÖRGYNÉ:
JÁSZBERÉNY EGYHÁZTÖRTÉNETE ÉS A FŐTEMLOM PLÉBÁNOSAI
II. RÉSZ
1711–1808-ig

BERECZKI GYÖRGY plébános (1711–1730)

Feltehetőleg 1669 körül született, erdélyi származású volt. Filozófiai, majd erkölcssteológiai tanulmányait fejezte be 1696-ban, ezt követően 1696-tól Erdőtelken a Szent Kereszt felmagasztalása templom plébánosa. Innen 1711-ben Jászberényi plébánosnak választották, de az erdőtelki plébániát is megtartotta 1714-ig.

1711 és 1730 között Jászberényben plébános.

1730-ban Egerben tényleges rezidáló kanonok, ekkor nyerte el az Eger várbeli Szent Péter prépostság prépostja címet. 1734-ben szatmári, 1738-ban hevesi főesperesi címet kapott.

1711-ben, Jászberénybe érkezésekor már főtisztelendő Bereczki György úr a Boldogságos Szűz Máriáról elnevezett rohonci prépost volt, majd rövidesen *a tiszteletreméltó egri káptalan kanonoka címet is elnyerte*. Jászberénybe érkezésének időpontja a Rákóczi szabadságharc utolsó éve volt. Szolgálatának két évtizede az eladatottság időszakára esett. A kiváltságok visszaállítására tett kísérletek sorozata jellemezte a kort. 1715-ben a pozsonyi országgyűlés napirendi pontra tűzte a Jászkun Kerület ügyét, 1723. május 11-én kérvényt nyújtottak be az országgyűlési bizottsághoz, amennyiben a Karok és a Rendek módot nyújtanak a Jászkun Kerület részére, úgy még hitel felvétellel is hajlandók a redemptiós összeget kifizetni a Német Lovagrendnek, ehhez szükség lett volna az állami fedezet biztosítására is. 1728-ban ismét eljuttatták az országgyűléshez a redemptiós javaslatot, de az országgyűlés fedezet hiánya miatt nem is tárgyalta. „1728. augusztus 23-án a Jász Kerület közgyűlése és Jászberény város is felhatalmazta követét, hogy a saját erőből történő visszaváltáshoz szükséges összeget minden lehetséges módon biztosítsa.”

1726-ban a jázsági parasztság tiltakozott és szervezkedett a kerületi és a városi előljárósnál a Német Lovagrend megszorításai ellen. Ennek gazdasági, szociális és erkölcsi okai voltak. Szent László napján a 200 főnyi tömeg betódult a jászberényi városházára, amelyet minden akadály nélkül el is foglaltak. Tudtára adták a főbírónak, hogy „*a köznép nem tűri tovább, hogy a választófejedelemhez bort szállító expedícióhoz a fuvart, a szénát és az abrakot, továbbá a kísérők élelmezését és teljes ellátását a parasztságon hajtsák be*”. Amikor a főbíró már engedni kényszerült a követelőknek, akkor érkezett meg a főtemplom plébánosa, Bereczki György két templomgondnok kíséretében. Beszédet intézett a háborgó tömeghez, hogy lecsendesítse őket. Neki köszönhető, hogy nagyobb fokú kártevés, rombolás nem történt.

1713-ban a Szentkereszt, majd a Szent Anna konfraternitás (vallásos társaság) megalapítása is Bereczki György buzgóságának köszönhető.

1713-ban a hívők felajánlásaiból emelték az e vidéken dúló pestis hatalmas pusztítása után a Szent Rókus, Szent Sebestyén, Szent Rozália fogadalmi kápolnát.

„1715. augusztus 15-én Erdődi Antal Gábor egri püspök tartott bérnialást Jászberényben. Mindkét nembeli bérnialkodók száma 500 volt.”

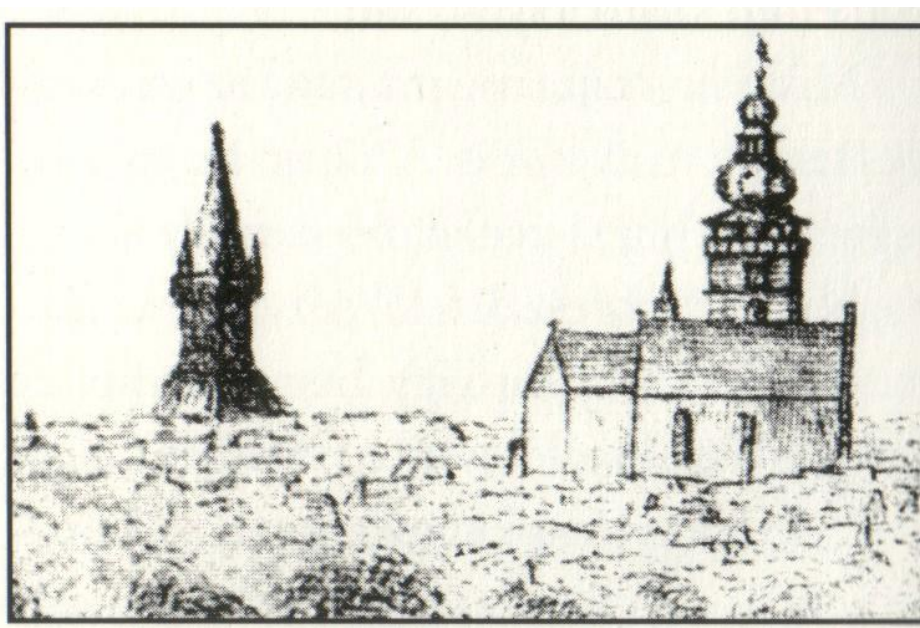
1716-ban ő öntette újra a városnak a Boldogságos Szűz tiszteletére készített 13 mázsás harangját.

Nem volt vallási béke sem, hiszen 1717. április 21-én Spett L. B., a dicső Neuburgi ezred ezredese a kálvinista prédikátort a tanítóval együtt kiutasította a városból.

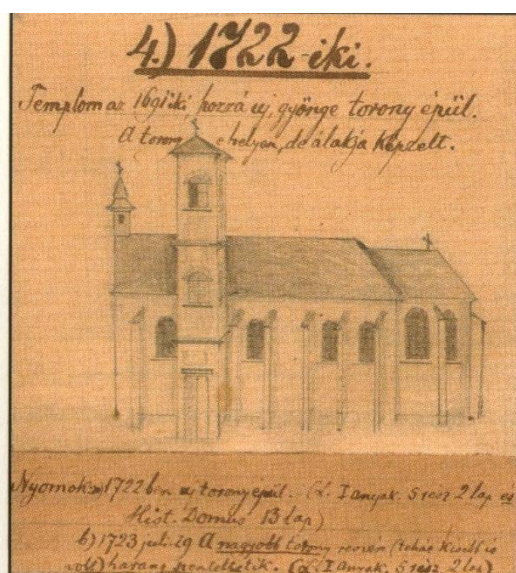
Bereczki György plébános feljegyzése szerint 1716-ban advent 4. vasárnapja körül gróf Erdődy Gábor egri püspök Jászberény városában megszentelt 3 harangot.

1722. április 15-én, a főtemplom mellett, a déli kapunál az egyház felső méltóságai ráruházott meghatalmazása folytán, „főtisztelendő Bereczki György úr a Boldogságos Szűz Máriáról elnevezett rohonci prépost, a tiszteletreméltó egri egyházi székes káptalan kanonoka és kiváltságos Jászberény akkori plébánosa idejében, valamint tisztelendő Fózer János úr, akkori káplán és tisztelendő Szőcs Ferenc úr; akkori jászberényi káplán jelenlétében és segédletével” letétetett a torony alapköve.

E torony alakjáról Mikovinyi Sámuel 1740-ben készített rajza alapján szerezhethetünk pontos képet:

Az első gótikus templom az 1722-ben épített új toronnyal (Mikovinyi Sámuel 1740-ből való térképérő)

A főtemplom 1722. évi állapota
Gyenes Pál ránc maradt, sajátkezű rajzolata 1887-ből (alakja képzelt)

2002-ben a Bánkódó Krisztus szobrot restaurálás céljából leemelték a helyéről. A szobor alatt álló, a szobor által teljesen eltakart felirat került elő. Az óvatos tisztítás után olvashatóvá vált a szöveg. Kiderült, hogy a négy hosszabb sor csonka, mindegyik végének hiányzik mintegy harmada-negyede, mert a kívánt célhoz igazítva, a kőlapnak a fölösleges részét egyenes vonalban levágták. Ez természetesen megnehezíti a megmaradt rész értelmezését. Mégis: a logikai összefüggések, a csonkán maradt szavak „árulkodó” töredékei, a felirat jellegének mérlegelése, az egész felirat és az alatta lévő cikornyás díszítő vonalak szimmetriája alapján feltehetően teljes egészében sikerült rekonstruálni az eredeti szöveget. Ezek szerint a teljes szöveg:

A kiegészített felirat magyar fordítása a következő:

„Ezt a tornyot a kiváltságos Jászberény városa építtette főtisztelendő Bereczki György úr, rohonci prépost, a tiszteletreméltó egri káptalan kanonoka és Jászberény város plébánosa idejében, 1723-ban.”

Az 1716-ban megáldott három harangból egyet az új toronyban helyeztek el. Valószínű, a torony megáldása után egy kisebbet is készítettek, mert 1723-ban gróf Erdődy Gábor püspök a nagyobbik toronyban megáldotta a kisebbik harangot.

1724-ben minden nehézség ellenére felépült a reformátusok második temploma: erdélyi stílusban, szép fatoronnyal.

A korabeli hitéleti szakrális emlékek, a fellelhető dokumentumok bizonyítják, hogy Bereczki György művelt, a rábízott egyház múltját kutató, híveit szolgáló személyiség volt. ... Bereczki György nem írt tanulmányt Jászberény múltjáról, de a török hódoltság, majd az utána épült plébániatemplom történetére vonatkozó ismereteit a História Domusba írta be, ami sajnos az 1960-as években elveszett. Hogy e tevékenységét az utókor ismeri, Gyurka József plébánosnak köszönhető, ő közöl szó szerinti idézeteket *„A jászberényi plébániatemplom története”* c. 1878-ban írt és közreadott tanulmányában.

Napjainkban is tiszteletreméltó cselekedet, ahogyan Bereczki György az évszázadokon keresztül működő temetőekben nyugvók maradványait gondozta. A maradványokat csontházba gyűjtette. 1727. június 28-án, majd húsz év múlva az összehalmozott csontokat kiszedette, és azokat egy csonttemetőbe közös sírba helyezte, ünnepélyes gyászmisével újra eltemette...

A tevékeny, tiszteletnek örvendő plébános 19 évi szolgálat után, 1730 augusztusában búcsúzott híveitől, Egerben lett nemcsak névleges, de ténylegesen is kanonok.

Ettől az időtől jegyezték fel a káplánok nevét és szolgálati idejét, mely szerint a Jászberényben szolgáló első káplán Veres András, aki 1718-ban távozott Jászberényből.

P. poroszlói GYÖNGYÖSI GYÖRGY plébános (1730–1735)

1688-ban született. Szülei Gyöngyösi István író, Gömör vármegyei alispán és Görgey Judit. Gimnáziumi tanulmányait Kassán végezte, majd filozófiát Nagyszombatban tanult, ahol magisteri fokozatot is szerzett 1715-ben. Ezt követően Bécsben folytatta teológiai tanulmányait 1716–1717-ben, és itt szentelték pappá 1717-ben. Egyházmegyei pályafutását az esztergomi főegyházmegyében kezdte.

1720-ban Vágszerdahelyen plébános, rövid ideig, majd még ugyanezen év őszétől

Nagyfödemesen és Jókán plébános. Ő foglalta vissza a jókai templomot 1721-ben. 1730-ban került át az egri egyházmegyébe, ahol plébánosnak választották.

1730–1735 között Jászberényben plébános.

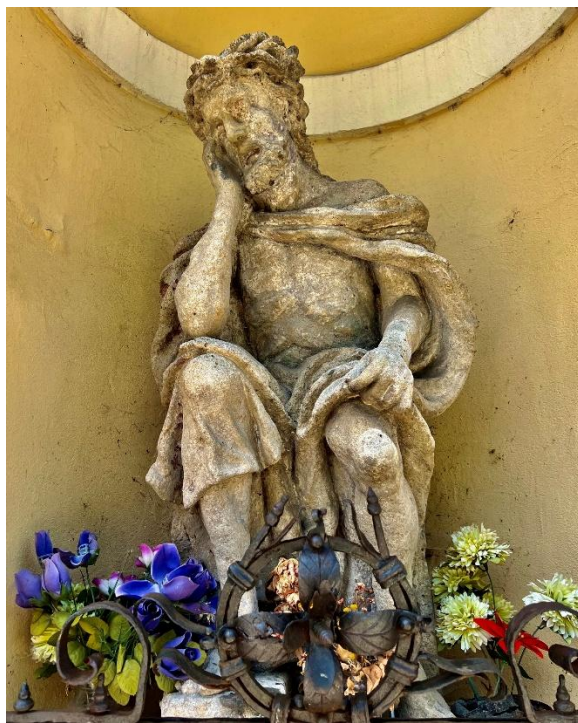
1731-ben Egerben éneklőkanonok lett, ahonnan 1735-ben a váradi káptalanba lépett tovább, ahol éneklőkanonoki stallumot nyert. Itt szolgált 1760-ig.

Elhunyt: 1760. július 27-én.

Poroszlói Gyöngyösi György prépost 1730-ban érkezett Jászberénybe.

„A tanács jegyzőkönyvébe beírt, 1730. augusztus 19-i dátummal ellátott iratokból lehet megtudni, hogy mogyorókeréki Erdődy Gábor egri püspök nevezte ki. Kinevezése érdekében tevékenykedtek, s a beiktatásán is részt vettek: Orczy István jászkun kerületi főkapitány, Takó Mátyás helyettes jászkapitány, Muhoray Mátyás főbíró. Ugyanazon a napon egyeztek meg az évenkénti javadalmazásában is...”

Az ő szolgálata idején készült: a „Bánkódó Krisztus képe, mely a Szent Rozália kápolnájától balra a paplak felé a plébánia kert kökerítésében egy csinos fülkében áll. Létesült 1732. évben a missiót tartó jezsuiták által a nép adományából. Alapítványa nincs.”

Bánkódó Krisztus, a Rozália-kápolna jobb oldalán

Gyöngyösi György öt évig volt Jászberény plébánosa, elmenetelekor a jegyzőkönyvbe írták, hogy a „Nagy-Váradi kanonokságra választatott”.

További életútjáról az OSZK. nagyváradai anyagából értesülhetünk:

A betegápoló irgalmas testvérek nagyváradai letelepítése Gyöngyösi György váradi kanonok (1735–1760) nevéhez és részben Forgách Pál, váradi püspök (1747–1757) személyéhez kötődik. Gyöngyösi György váradi kanonokról tudjuk, hogy 1750-től ágyban fekvő beteg, életének utolsó 10 évét így tölti, valószínűleg ez a szerencsétlen tény is hozzájárult, hogy különleges szociális érzékenységgel fordult a betegek, elhagyatottak felé. Több adat is utal a kanonok azon szándékára, miszerint betegeket befogadó szegények házáat szeretett volna alapítani Nagyváradon. Ennek a nemes szándéknak Nagyvárad akkori római katolikus püspöke, Forgách Pál olyan egyházszerkezeti keretet ajánlott, mely egyben egy új szerzetesrend váradi letelepedését tette lehetővé, ugyanakkor biztosabb garanciát is jelentve további önálló működéséhez. A már említett Betegápoló Irgalmas rendről van szó, mely magyar földön 1650-ben telepedett meg, s a 18. század végén már nyolc rendházuk és ispotályuk működött.

„A nagyváradai letelepítésük érdekében Forgách Pál püspök 1753. január 8-án kelt levelében odaadományozza a váradolaszi telket, ahol Gyöngyösi kanonok később a templom építéséhez kezd. A templom építésére vonatkozóan több egykorú dokumentumban is találunk közvetett utalásokat: Gyöngyösi végrendeletében, valamint leveleiben, melyeket Forgách püspökhöz írt, ezekben a capellae erigendae, azaz az építendő templomról beszél. 1755-ös levelében már a

templom főoltárának készítését említi, később a templom liturgikus eszközeiről gondoskodik. Gyöngyösi 25 000 r.Ft-ból és természeti javakból álló alapítványát (benne az 'örzőangyaloknak szentelt római katolikus kápolnát'—szerk.) 1760. július 21-én, halála előtt öt nappal tette az irgalmas szerzet javára.”

Nagyvárad Székeskáptalan könyvtára a XVIII. században c. dokumentumban olvashatjuk: a káptalan újjászervezésétől 1800-ig tevékenykedő kanonokok névsorát, köztük (Poroszlói) Gyöngyösi György Adalbert vág-szerdahelyi plébános (1720), nagyfödemesi és jókai plébános (1721), jászberényi plébános (1730), egri kanonok (1731), éneklőkanonok nevét is.

A nagyvárad *Örzőangyaloknak* szentelt római katolikus irgalmasrendiek kápolna kriptájába nemeseket temettek, de itt helyezték örök nyugalomra az 1760. július 26-án elhunyt Gyöngyösi György várad kanonok, az alapító földi maradványait, aki felépíttette a kápolnát, a hozzá csatolt rendházat, kórházat és gyógyszerteret. Az utóbbiak a mai napig működnek.

ARANYOSSY ZSIGMOND plébános (1735–1750)

1692 körül született, tanulmányait Egerben a Telekssy-féle szeminárium növendékeként fejezte be 1716-ban. Ezt követően rövid ideig Körtvélyesen, majd Kápolnán volt plébános, 1722–1731 között, sári plébános.

1731–1735. Árokszálláson és 1735–1750. Jászberényben plébános.

Egyes adatok szerint 1741-ben mint tábori lelkész szolgált az osztrák örökösödési háborúban, és rövid időre porosz fogságba is esett. 1746. évi egyházlátogatás feljegyzése szerint a magyar mellett közepesen beszélt szlovákul is.

A redemptio megvalósulása időszakában ő volt a város plébánosa.

A megváltáshoz nagy lendületet jelentett az 1740-ben kitört osztrák örökösödési háború, és Mária Teréziának pénzre és katonára volt szüksége. Őseink felajánlották, hogy ha felszabadulhatnak a földesúri terhek alól, a nádor fennhatósága alá tartozhatnak, hajlandók kifizetni az 500 ezer rhenus forintot, és további 1000 lovas katonát is kiállítanak. A nádornak 3000 arany tiszteletdíjat fizetnek, cserébe kérik, hogy a hadiadó fizetése alóli mentességet, a régi szabadságjogaikat kapják vissza. Bécsben 1745. május 6-án engedélyezték a redemptiót, mely a váltságdíj megfizetése után 1751-ben emelkedett jogerőre.

Jászberényben 1745. július 12-én nagy öröm közepette hirdették ki Mária Terézia diplomáját a jászberényi plébániatemplomban. Az ünnepi prédikációt a jászapáti születésű Rusvay Lőrinc ferences atya tartotta, aki ebben az időben a gyöngyösi Conventben teológiát tanított.

1745-ben a redemptio és a hármaskör közgazgatási központja ismét Jászberény lett, amely kedvezően befolyásolta a város életét.

A megváltás és a hadakozás anyagi erőfeszítései közepette természeti csapások is sújtották a várost:

1744 nyarán árvíz pusztított, nagy kárt okozott a „marhák dögösödése”.

1748 júniusában a jégeső annyira „elrontotta” a vetéseket, hogy a szűkölködők mellett a csőszök bérét is a város fizette a malmok vámjából.

A sáskajárás 1749-ben tett nagy kárt.

Sokszor pusztított tűzvész a nádfödél, rendetlen építkezés, sok rossz kémény, sütőkemence és gondatlan tüzelés, pipázás miatt.

A redemptio utáni gazdasági fellendülés a lakosság számának növekedését eredményezte. Egyre fontosabbá vált a templom bővítése és restaurálása. A munkálatokat 1735-ben kezdték, és 1743-ban szentelte fel „*méltóságos főtisztelendő Márjassi Sándor úr, egri suffraganeus.*”

„A templom az alulírt tervrajz szerint 1/3-dal szélesítették, s egész szélességben új tetőt nyert.” Jászberényben 1747. július 27-én hatalmas jégeső pusztított. A jégverés következtében a (Szentkúti) templom előtti téren lévő lödomb tövében víz fakadt fel. Négy méter mélységben előkerült egy fából készült kisméretű Pieta szobor. A feltörő víznek gyógyító erőt tulajdonítottak.

Szentkútnak kezdték nevezni, és hamarosan a város egy kápolna építéséhez kezdett. Az alapkövet 1747. augusztus 15-én tették le, és a felszentelése csak 1758-ban, Török János plébános idejében valósult meg.

Először egy fabódét, majd 1877-ben egy kőépítményt emeltek fölé

Szentkúti forrás

A kibővítés előtti templomnak (1743 előtti) már volt egy régi orgonája. 1748-ban a főtemplomot új orgonával látták el, a régit, felújítva, a ferencesek kapták meg.

Elhunyt 1750. október 10-én, nyughelye a főtemplom egykori nagyoltárának elejében volt. Aranyossy Zsigmond kanonok, a tanácsi jegyzőkönyv bejegyzése szerint: „...1750. október 10-én a Boldogságos Szűz Templomának a nagy oltár elejébe Tisztességesen el is temettetett.” 1912-ben a nagytemplom karzata bővítésekor, amikor a kórusláb fundamentumát letették, egy előkelő pap koporsóját találták meg. Tudjuk, hogy az 1774-ben lebontott régi templom szentélye a torony mögötti jobb oldalon volt, ahol most a karzat van, vagyis ott lehetett a nagy oltár, így valószínű, hogy ekkor Aranyossy Zsigmond koporsóját találták meg.

SZENT IVÁNYI JÁNOS plébános (1750–1757)

1732–1734. Detken plébános

1736–1740. Mezőkövesden plébános

1744–1750. Abasáron plébános

1750–1751. Jászapáti plébános

1750–1757. Jászberényben plébános

1750-ben egri tiszteletbeli kanonok

1756–1767. Nagyváradon kanonok, teológiai doktor

1757-től nagyváradi kanonok és nagyprépost lett

1759-től örkanonok

Aranyossy Zsigmond halála után a városi tanács az egri püspöknek három személyt „*Iványi (Szentiványi), Deli és Szabó urakat*” közülük első helyre Deli Istvánt jelölték meg a plébániai állás betöltésére. Ezzel szemben a püspök a második jelöltet, Szent Iványi Jánost nevezte ki. A püspök, tekintettel a lakosság megnövekedett létszámára, a javadalmazását is felemeltette. Hét évig volt Jászberény plébánosa, majd nagyváradi kanonok lett.

Szent Iványi János, egri tiszteletbeli kanonok Jászapátiról érkezett 1750-ben. Ottani tevékenységéről Vándrofy János írásából értesülhetünk. (Egyéves eltolódás tapasztalható a Jászberénybe érkezésének időpontját illetően. – szerk.) „*Szentiványi János (1750–1751) Heves megyei Saár községből jött Jász-Apáthira 1750. augusztus havában. Különös tevékenységű, s magas képzettségű férfiú volt, kit egy év múlva már a jász kerület metropolisának, Jász-Berénynek plébánosává választottak meg. Innen nem tudni mily okok közreműködésével nagyváradi kanonok lett, s később ugyan azon káptalanban a nagypréposti előkelő tisztet viselte.*”

Szent Iványi János hétéves szolgálata alatti események: „*A megváltási summa nagy részének lefizetése után, 1751-ben a XXV. t. c.-ben az országgyűlés is elismerte a jászkunok kiváltságait.*” A regulatio szerint kell eljárniuk a bírók, preceptorok, adószedők, jegyzők, hadnagy stb. választásánál. Ennek a nagy fegyelemmel, tekintélytisztelettel és erős vallásos érzéssel működő törvényhatósági szervezetnek a székhelye Jászberény volt.

E korban jövedelemnövekedés származik a pusztán működő legelők hasznosításából, vendégfogadókból, erdőkből. 1754 óta termeltek kukoricát, mely fellendítette az állattenyésztést.

Az önmegváltás és a hadakozás anyagi erőfeszítései közepette természeti csapások is sújtották a várost. 1753 nyarán szárazság miatt a „város marhái szomjan veszték”. Árvíz pusztított 1754 tavaszán, nagyon rossz termés volt 1755-ben is.

Szent Iványi János idejében valósult meg:

Időjósító szentek szoborcsoportja 1749-ből (1910-ben újrifaragták)

A Szent Donát-szobor. „*E szobor Szt. Orbán és Szt. Medárd mellékszobraival a külső malmon innen a pesti út mentén jobbról egy emelkedettebb helyen fekszik, hova évenként húsvét utáni 6-ik vasárnap körmenet vezettetik az anyaegyházból és szt. beszéd tartatik. E körmeneten a céhek, a tanuló ifjúság és a városi tanács is jelen lenni tartozik az alapító levél értelmében, mely 1750. évi január 10-ik-én kelt a melyben a városi előljáróság kötelezi magát a szobrok fenntartására.*”

Az időjósító szentek szobrai

Az egyház és a város nagyon ritkán került konfliktusba, kivétel volt Szent Iványi János, aki négy évig viszálykodott a tanáccsal a parochiális rét bérbeadása miatt. Talán távozásának oka is ebben keresendő.

Szent Iványi János további tevékenységéről:

A Nagyváradi Székeskáptalan könyvtára a XVIII. században c. dokumentumban vázlatosan felsorolják a káptalan újjászervezésétől 1800-ig ott tevékenykedett kanonokokat: Szentiványi (Szent Iványi János) 1756–1767. mint nagyváradi kanonok, teológiai doktor, jászberényi plébános, egri címzetes kanonok, örkanonok (1759). (Megjegyzendő, hogy a jászberényi nyilvántartás és nagyváradi káptalan nyilvántartása között eltérés mutatkozik. Ugyanis Szent Iványi János 1757-ig tevékenykedett Jászberényben, de a váradi nyilvántartás szerint már 1756-ban ott szolgált. – szerk.)

Érdekességgént: A XVIII. század folyamán néhány kötet könyv, többek között a jászapáti, jászberényi, jászfényszarui plébániák (vagy egykori plébánosuk) tulajdonából került a Nagyváradi Székeskáptalan könyvtárának az állományába.

TÖRÖK JÁNOS plébános (1757–1782)

Született Jászfényszarun, 1718. április 18-án.

1736–1739 között filozófiai tanulmányait, majd 1739–1740 között a teológia első évét Kassán, további teológiai tanulmányait Nagyszombatban végezte 1740–1743 között, 1742-ben baccalaureátust szerzett. Ugyanitt szentelték pappá 1741-ben.

Ezt követően az egri káptalan káplánja Egerben, ezután fél évig Sarud, majd 1744–1754 között Jászladány plébánosa. Ezután két és félévig Debrő, végül 1757–1782-ben Jászberény plébánosa volt.

1763. január 4-én Mária Teréziától az albei Boldogságos Szűz Máriáról nevezett prépostságra kapott kinevezést.

A Bereczki György plébánossága idején épített un. Huszár torony alig 30 évig állt. A ledőlés veszélye fenyegetett, ezért „... nagyobb kártól és veszedelemtől az eldőlés miatt tartván, azt földig lerombolni kénytelenítettünk.” Elődje, az Aranyossy Zsigmond idejében kibővített templom, torony hiányában minden díszét elvesztette. Egy új torony építése Török János plébánosra várt.

Veszedelemes betegség garázdálkodott 1759 telén. „Mivel a szegénységnek koporsónak való deszkája sincs, a város 400 deszkát vásárol 1759. január 8-án.” A gyakori járványos betegségek következtében a város két temetője, a nagytemplom melletti és az Erzsébet kórház közelében lévő már megtelt, szükségessé vált egy új temető megnyitása, amely 1761-ben valósult meg, ez a mai napig Fehértói temetőként funkcionál.

1755-ben „...Jászberény város megvásárolta a mai kórház portáját”. Hamarosan a kórház ősi épületének építését kezdeményezték. „Erre a nagy munkára Jászberény lakosságát az erős vallásos érzés képesítette, melyben például szolgált a nemes szívű királyné s élesztőleg hatott két jezsuitának 1758 augusztusában tartott missiója. Ennek emlékét őrzik az akkor megkezdett processiók, s a Krisztus szenvedését ábrázoló szobor a plébánia sarkánál.”

Jászkiséren 1765. augusztus 11-én az újonnan osztott temetőben állított szent kereszt felszentelésén jelen volt Török János prépost, alesperes, jászberényi plébános. Ezt megelőzően a katonatisztek kvártélyházánál felállított sátorban énekes misét mondott.

1760-ban a szegények ellátására, ispotály építésére ő tett javaslatot, és egyidejűleg évtizedekre átvette a tanácstól a szegénygondozást. A kórház az ő javaslatára vette fel Árpád-házi Szent Erzsébet nevét.

1760-ban a reformátusok második, erdélyi stílusban, fatoronnyal épült templomát felgyújtották (más forrás szerint lerombolták), amelynek az 1724. évi felépítésétől sohasem volt lelkésze, híveik csupán a leviták prédikációit hallgathatták.

A redemptio után a város élete virágzó, gazdag volt. A fellendülés lehetővé tette egy új torony építését. Az előkészületek 1758-ban kezdődtek, az alapkő letétele 1759-ben volt, Mayerhoffer János tervei szerint 1761-ben készült el, de csak sisak nélküli lefedést kapott, 41 évig csak „fakalapja” volt.

Török János plébános 1761. február 11-én bejelentette a városi tanácsnak, hogy a plébániaház rossz állapotban van, és kéri a tanácstól „*annak újonnan leendő építését*”. A tanács elfogadta a kérést, de mivel a „*Plébánia építése a Várostól ki nem telhetik, a plébános saját költségén felépítteti és a visszatérítést nem kívánja*”. Az 1766. évi Canonica Visitatio-ban erről az olvasható, hogy a város az anyagot és a fuvarát adta, a plébános meg a költségeket fizette. A plébánia épülete 1763-ban épült fel, bár akkor még nem volt teljesen készen. „*A kőből készült plébánia lakban van 3 szoba a főtisztelendő plébánosnak és segédlelkész urak számára, két cselédszoba, konyha, meg pince és egy kamra. E mellett van a plébános-kert, mely elég nagy a plébániában szükséges zöldségekre.*”

*1766. évi; Visitatio Canonica perinde Berény népejéje a Kőcs-
kerő volt:*

1. Catholica Confessionij capaces...	5385
2. Incapaces...	2035
3. Calviniani coenae capaces...	350
4. Incapaces...	229
5. Lutherani...	5
6. Schismatici...	30
<i>Summa:</i>	8034

1766-ban készült Canonica Visitatio

Magyarul:

1766-os Canonica Visitatio szerinti vallási megoszlás:

Római katolikus elfogadja	5 385
Nem fogadja el	2035
Kalvinista elfogadja	350
Nem fogadja el	229
Lutheránus	5
Schismaticus (skizmatikus), szakadár ortodox	30
Summa, összesen	8034 fő

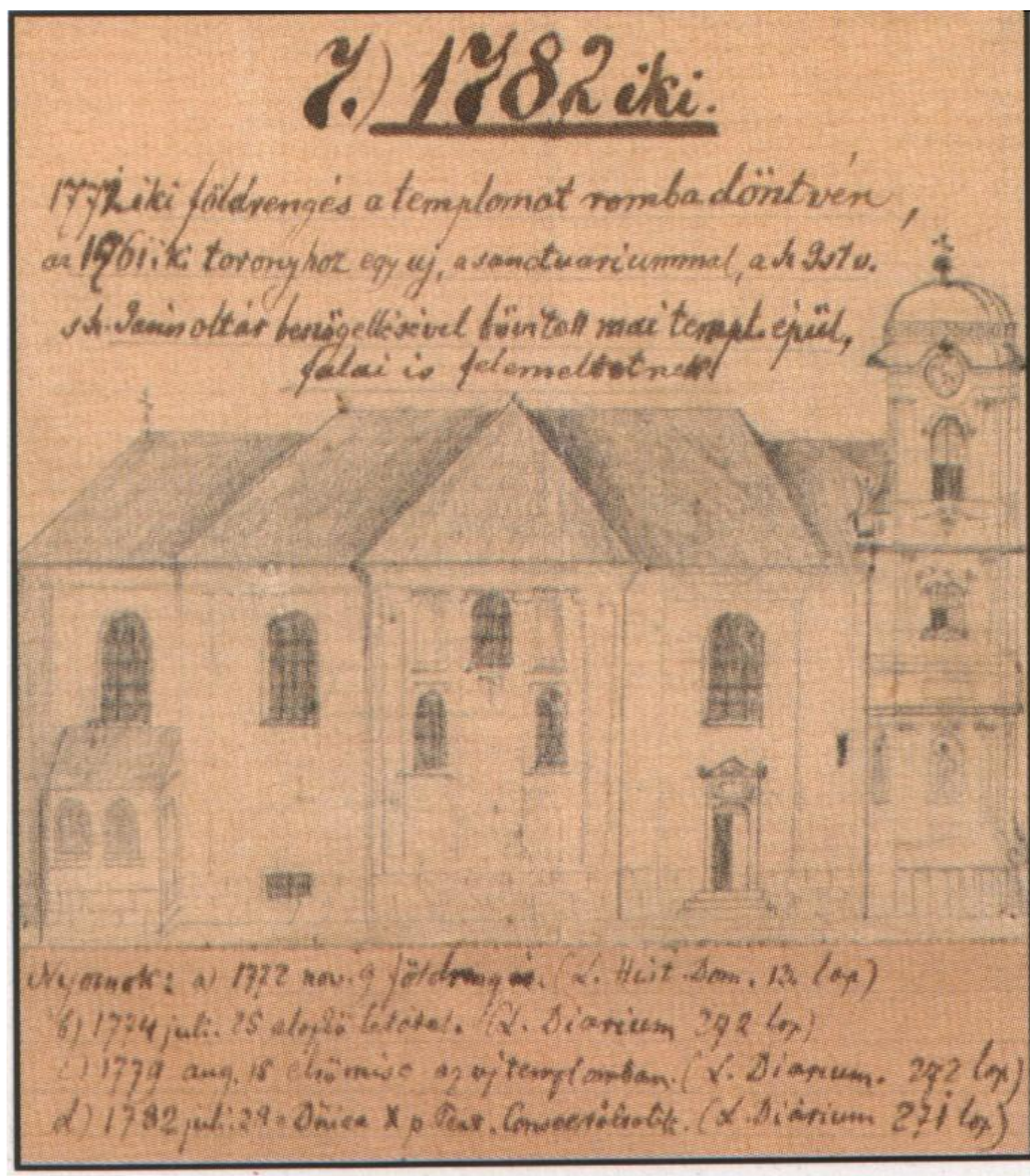
A torony megépítése után 1762-ben a meglévő harangok mellé egy nagyobbbat öntettek Budán, melyet a Boldogságos Szűz Mária és Szent Orbán vértanú tiszteletére áldottak meg, mely 22 mázsa és 45 fontot nyom.¹⁵¹

1766-ban gróf Eszterházy Károly tartott kanonika vizitációt, ebből értesülhetünk, hogy a tanácstól milyen javadalomban részesült a plébános. Készpénzben kapott 565 rajnai forintot, 25 köből tiszta és 50 köből közönséges búzát. Volt őszi vetésre 40 kila vetőmagra való szántóföldje, külön dinnyeföldje, kis szőlője, rétje, melyen 40 szekér széna termett. A plébánia mellett zöldségeskertje és máshol egy szérűskert. Kapott 40 öl tűzifát. Ezeket egészítette ki az igencsak jelentős jövedelem, amit az egyes szolgáltatásokért a hívek fizettek.

Török János 1769-ben a Jászkiséren felállítandó plébánia javára 500 r. Ft-os alapítványt tett.

1772. november 12-én hajnalban hatalmas földrengés rázta meg a várost. Legnagyobb kár a főtemplomot érte, főleg a templomhajó rongálódott meg. A torony szinte sértetlenül vészelt át. Hosszú levelezés, fellebbezések után 1773 januárban a „*Magas Királyi Tanács*” engedélyezte az alapjaitól kezdve új templom emelését. De ez év végén visszavonták az építés engedélyezését, mert több kifogást találtak. Végül tisztázódott minden, és az új templomhajó építése 1774. június 10-én megkezdődött. Először a régi romok eltakarítását kellett megoldani. 1775-ben az

alapkőletétel megtörtént, és 1782. július 28-án a Nagyboldogasszony-templom ünnepélyén, gróf Eszterházy Károly püspök szentelte fel.

A főtemplom 1761. évi földrengés előtti állapota: az új, barokk torony a régi gótikus templomhajóval. Gyenes Pál rajza alapján

A főtemplom 1782. évi állapota: az új barokk torony a földrengés után épített klasszicista templomhajóval. Gyenes Pál sajátkezű rajzolása 1887.

A képen jól látható az új templomhajó a toronnyal, amely még az első toronybefedést ábrázolja. Török János plébánossága alatt történtek:

1763-ban a Kerületek házat kőfallal öveztek és börtönt építettek.

1765 óta szederfát (eperfa – szerk.) is.

1771-ben kiborozdálták 4 pózna szélesre a Gyöngyös–Hatvan–Szolnok–Pest felé vezető utakat.

1779-ben Jászberénybe költözött át a Jászapáti tizenkét évvel korábban alapított gimnázium.

A farkasok is érzékeny kárt okoztak. 1765. január 4-én 12 farkast ejtettek el.

Mária Terézia parancsára 1755 óta a Zagyva mentén sok füzest ültetett a város.

1779-ben engedélyezték a keddi és a pénteki heti vásárt (piacot), mely napjainkban is így van.. A hidakat javították, de újakat is építettek.

Kutat ástak a városháza, a serház és a vendégfogadó udvarában.

A ferences templomnak, a főtemplomnak, a plébánia épületének, kerítésének az építése folyamatban volt.

Török János plébános az új templom felszentelési ünnepségen még jelen volt, de ez év, 1782. december 6-án életének 65., papságának 41., jászberényi plébánosságának 26. évében elhunyt. Nyughelye, valószínű, a főtemplom alatti kriptában van.

Török János tevékeny, áldásos plébánossága alatt megépült az új templomtorony, a plébánia épülete és a hatalmas pusztító földrengés után az új főtemplom is. Az ő szorgalma és áldozatvállalása mellett lehetőséget teremtett a város gazdasági helyzete és a lakosság adakozó lelkülete.

MÉSZÁROS PÉTER plébános (1782–1798)

Teljes nevén Főtisztelendő bodóvári és nagylucsai Mészáros Péter.

1729. július 3-án született, Felsőbáron (Felbár), ősi nemesi családból származik. Pappá szentelték 1757. augusztus 7-én Nagyszombatban.

Teológiai tanulmányait a Nagyszombati Egyetemen végezte.

1759–1762. Jászberényben káplán.

1762–1765. Kistályán (Andornaktálya) plébános.

1765–1773. Egerben teológiai tanár.

1773–1777. Jászfákóhalmán plébános.

1777–1782. Egerben másodszor is teológiai tanár lett.

1782–1798. Jászberényben plébános.

Meghalt 1798. február 19-én utolsó állomáshelyén, Jászberényben.

Mészáros Péter két évtized után érkezett vissza városunkba, hiszen pályája kezdetén káplánként már szolgált Jászberényben három éven át, 1759–62 között. Jól ismerte a várost, annak lakóit, és azok is őt. Ennek alapján, „1782-ben, néhány nappal Török János plébános halála után, a város főbírója és nótáriusa már Egerben jártak az új plébános kinevezése végett. Magukkal vitték és átadták a javaslatukat is Mészáros Péter egri kanonok és Koncsik Balázs egri kanonok személyére. Kérésük az volt, hogy a kettő közül *„akármelyik neveztesse ki”*. Eszterházy Károly püspök nem késlekedett, még a követek jelenlétében kinevezte Mészáros Péter egri kanonokot jászberényi plébánossá, aki a küldöttséggel együtt jött Jászberénybe, itt jelen volt a december 15-én megtartott tanácsülésen, ahol a megválasztásáért személyesen mondott köszönetet. Az ő plébánossága idején regnált II. József (a kalapos király, 1780–1890), akinek a vallásgyakorlásra vonatkozó rendeletei a katolikus egyházat érzékenyen érintették. Ezek hatással voltak a jászberényi vallásos életre is, az egyes kápolnák elbontásáról hozott rendelete 1788–89-ben többször volt napirenden a városban. Mészáros Péter a lakosság támogatásával megerősítve küzdött a rombolás és a megsemmisítés ellen, ebben partner volt a városi tanács is. Így a Rozália kápolna templomi ruhái és más eszközök is megmaradhattak. A Bánkódó Krisztus képe is túlélte, mert a plébános kérésére a tanács 1789. január 19-én igazolást adott ki, melyben állítja, hogy nincs tudomása arról, hogy a szobor előtt szokás volna a *„fertyályórányi”* térdepelés és a térden mászás, sőt arról sincs tudomása, hogy az ájtatoskodók közül bárkinek is egészségkárosodása történt volna. Így 1789-ben csak a Szent Lőrinc kápolna esett II. József rendeletének áldozatául Jászberényben.

Plébánossága idejére esett II. József türelmi rendeletének megjelenése, amely megengedte, hogy a református vallásúak templomot építhessenek Jászberényben is. Az alapkövet 1783-ban tették le, és 1784-ben készült el az épület klasszicista stílusban.

Egymás után következtek a város életében a megpróbáltatások. 1783-ban nagy sáskajárás is volt. „*A sáskák pusztulására isteni szolgálat rendeltetett el*”. Az egyháznak és papjainak egyéb módon is helyt kellett állniuk a lakosság megsegítéséért. A terheik ezekkel az új feladatokkal tovább nőttek.

1784–1785-ben a kerületek és az egri püspök intézkedései alapján az ispotály és a szegénygondozás az egyház hatásköréből visszakerült a tanács hatáskörébe. Mészáros Péter plébános szerényen, szinte alázatosan veszi tudomásul, vigasz számára, hogy ezek fenntartására a hívek körében az adománygyűjtés továbbra is a templomban történik.

1785-ben el kellett adni a jászberényi Szent Kereszt Congregatio szőlőjét 150 rfrt -ért a főtemplom fenntartási alapja javára. Ezt az alapot Mészáros Péter kanonok-plébános 300 rfhf adománnyal megnövelte.

1787-ben II. József rendelete szerint népszámlálást tartottak a városban. A népszámlálási és földmérési adatokból tudható, hogy Jászberénynek ekkor 10.416 lakosa van, ebből férfi 5361, nő 5055. A férfiak közül 26 pap(!) Valószínűleg a ferences szerzetesekkel együtt.)

1790. január 26-án II. József császár elhunyt, a hagyomány szerint a halálos ágyán három kivételével visszavonta az uralkodása alatt Magyarországot illetően hozott határozatait. Utódja az öccse lett, II. Lipót, aki az 1791. évi törvényekkel hatályon kívül helyezte bátyja rendeleteinek többségét.

„*A jászkunokat a napóleoni háborúk végéig gyakorta kötelezték rendkívüli adó-, pénz-, állat-, takarmány- és gabonasegély fizetésére. A lakosok az állami szolgáltatások mellett a Jászkun Kerület, a három külön kerület és a saját településük részére adóztak, rendszeres közmunkákat végeztek.*”

1791-ben nagy ínség szorongatta a várost, ami korábban nem fordult elő, kénytelenek voltak búzát, kukoricát vásárolni, még az egri káptalantól pénzt is kölcsönöztek, hogy vetőmagról gondoskodhassanak.

1792-ben a francia háború költségeinek Jászberényre eső része hatalmas, ezért az amúgy is nehéz helyzetben lévő lakosságra újabb nagyobb adót terheltek.

A háborús helyzet és az éhínség mellett egyéb természeti katasztrófák is sújtották a várost. 1794 nyarán a nagy szárazság, a rákövetkező télen nagy hideg pusztította a termést. 1795 áprilisában a Historia Domusban azt jegyezték fel: „*Akkora volt az áradás, hogy az emberek egyik házból a másikba és házaikból istállóikba csak csónakkal tudtak közlekedni.*”

1796. március 19-én a Zagyva és a Tarna nagy kanyarulatának átvágásával épített új csatornát József-csatornának nevezték el.

1796-ban I. Ferenc császár húszéves öccsét, a népszerű József Antal királyi herceget választották nádorrá, és a király őt nevezte ki a jászok és kunok főbírájává. 1797-ben személyesen látogatott a városba, meglátogatta a „*Parociális templomot is*”. Tiszteletére a misét nem az élete alkonyán lévő, betegeskedő Mészáros Péter plébános mutatta be, hanem a plébánosi feladatokat ellátó „*Tisztelendő Adminisztrátor Nagy János Úr*”.

Mészáros Péter tizenöt éves plébánossága és József nádor regnálásának idejére esik Jászberényben a kerületek székhelyének fénykora. A város gazdasági helyzete, a lakosság adakozó kedve és a plébános buzgó tevékenysége is hozzájárult számos szakrális létesítmény megvalósulásához.

Érkezése előtt az új templomot felszentelték ugyan, de a belső berendezése hiányos volt, sőt a torony végleges sisakja sem készült el.

Az akkori főoltárképet 1780-ban festette egy fiatal bécsi festő, az égbe felvitt Nagyboldogasszonyt ábrázolta, szintén ő festette a szentélyt is. Sajnos, az új, nedves falak a képeket megromgálták. Új képeket vásároltak 1783-ban, Zirckler János egri festő alkotásait: Szent Kereszt, Szent Anna, Szent István és Nepomuki Szent János oltárképeket.

Két oltárkép Szent Kereszt és a Szent Anna oltár

Folytatódott a templom felszerelése, 1783-ban márványból faragott keresztelő kutat, a kapukhoz pedig három márvány szenteltvíztartót szereztek be.

A keresztelőkút és a szenteltvíztartó

Keresztelő fedele fából készült.

1785 februárjában a trinitárius kiscelli konventből, amelyet II. József feloszlatozott, a jászberényi plébánia is vásárolt remekbe készült padokat, egy vörös bársonyból készült baldachint, amely arannyal gazdagon volt kifestve, egy drágakövekkel gazdagon kirakott kelyhet, miseruhát, vecsernyepalástot és két dalmatikát (bő ujjú, kétoldalt nyitott, térdig érő miseruha).

1792-ben (Demeter Mátyás káplán olvasata szerint 1797. évben) öntették a Szent Rozália tiszteletére felszentelt lélekharangot, amelynek súlya 80 kg.

1792-ben nyitották meg a Szolnoki úti temetőt, amelyet azóta többször megnagyobbítottak. Jelenlegi nagyságát 1927-ban nyerte el.

1792-ben Alsópusztán (Lajosmizse) Bartsik János Szent Vendel tiszteletére kápolnát építtetett.

1793-ban a Szentkúti-kápolna tornyát újjáépítették.

1795-ben Hernoch József pesti „orgonacsínáló” harmadmagával megjavította az orgonát.

1797-ben a főtemplom és a plébánia kerítését is újra kellett építeni. A főtemplom tetejének nyolc sarkát rézzel szegélyezték.

Mészáros Péter élete utolsó szakaszában betegsége miatt nem tudta feladatát ellátni, és egyik káplánja, Nagy János adminisztrátorként látta el a plébánosi feladatokat.

1798. február 16-án „*ép tudattal ugyan és még nem ágyhoz kötötten, de az öregség naponta növekvő terheit érezve*” írta meg végrendeletét, s február 19-én földi pályáját befejezte... Vagyona felhasználásáról igen megfontoltan rendelkezett. Budán lakó rokonára, Mészáros Ignácra azért hagyományozott 350 forint értékű földet, hogy annak ára „*szülőföldükön, Felbár községben a templom építésének folytatására fordíttassék*”. Nem kért fényes temetést. A halotti anyakönyvbe sem jegyezték be, hogy Jászberény melyik temetőjében helyezték örök nyugalomra.

RIGÓ FERENC plébános (1798–1808)

Született Jászsós-szentgyörgyön redemptus családba, 1752. július 29-én. Pappá szentelték 1776-ban.

Iskoláit Pesten végezte.

1771-ben nyert felvételt az egri papnevelő intézetbe.

Alszerpappá 1776-ban avatták, majd ezen év „ádventi kántorbőjt szombatján” áldozópappá szentelték.

Rövid ideig a gróf Keglevich és Kállay úrfiak házi nevelője volt.

Papi szolgálatát Jászapátin kezdte, ott volt káplán (bár Jászapátin nem jegyzik a kápláni szolgálatát) s tanított a Dósa Pál alapította latin iskolában (a kisgimnáziumban).

Az iskolát (gimnáziumot) 1779-ben áthelyezték Jászberénybe, Rigó Ferenc jött az iskolával együtt, és itt lett segédlelkész 1781-ig.

1781–1787 között Egerben teológiai kisegítő tanár és a kispósta kisegítő káplánja.

1787–1798. Jászfákóalmán plébános.

1798–1808. Jászberényben plébános.

Meghalt 1808. december 26-án, Jászberényben.

Mészáros Péter halála után három nappal a városi tanács már javaslatot fogalmazott meg az új plébános kinevezéséhez: Rigó Ferenc jászfákóalmi, Ballagó András pankotai plébános és Csuka István, az egri papnevelő házban lévő urak személyében. Az ajánlatot elvitték Egerbe, ahol azt „*Exelenciája igen jó szívvel vette ... Rigó Ferenc jákóalmi plébános urat Jász-Berény város Plébánosának*” kinevezte.

Plébánossága idején, 1804. március 16-án I. Ferenc király az egri püspökséget érseki rangra emelte, és 23-án aláírta a kassai és a szatmári egyházmegye alapító okiratát. A rozsnyói és a szepesi püspökségekkel együtt az egri érseknek, mint metropolitának alárendeltjei lettek.

Rigó Ferenc plébánossága idején sok jelentős esemény történt, ekkor valósultak meg a következők:

1798-ban megtisztították és fehérre meszelték a főtemplomot. A lebontott Szent Lőrinc kápolna helyére haranglábat emeltek. Szent Imre halmán keresztet állítottak Pénzes Ferenc adományából.

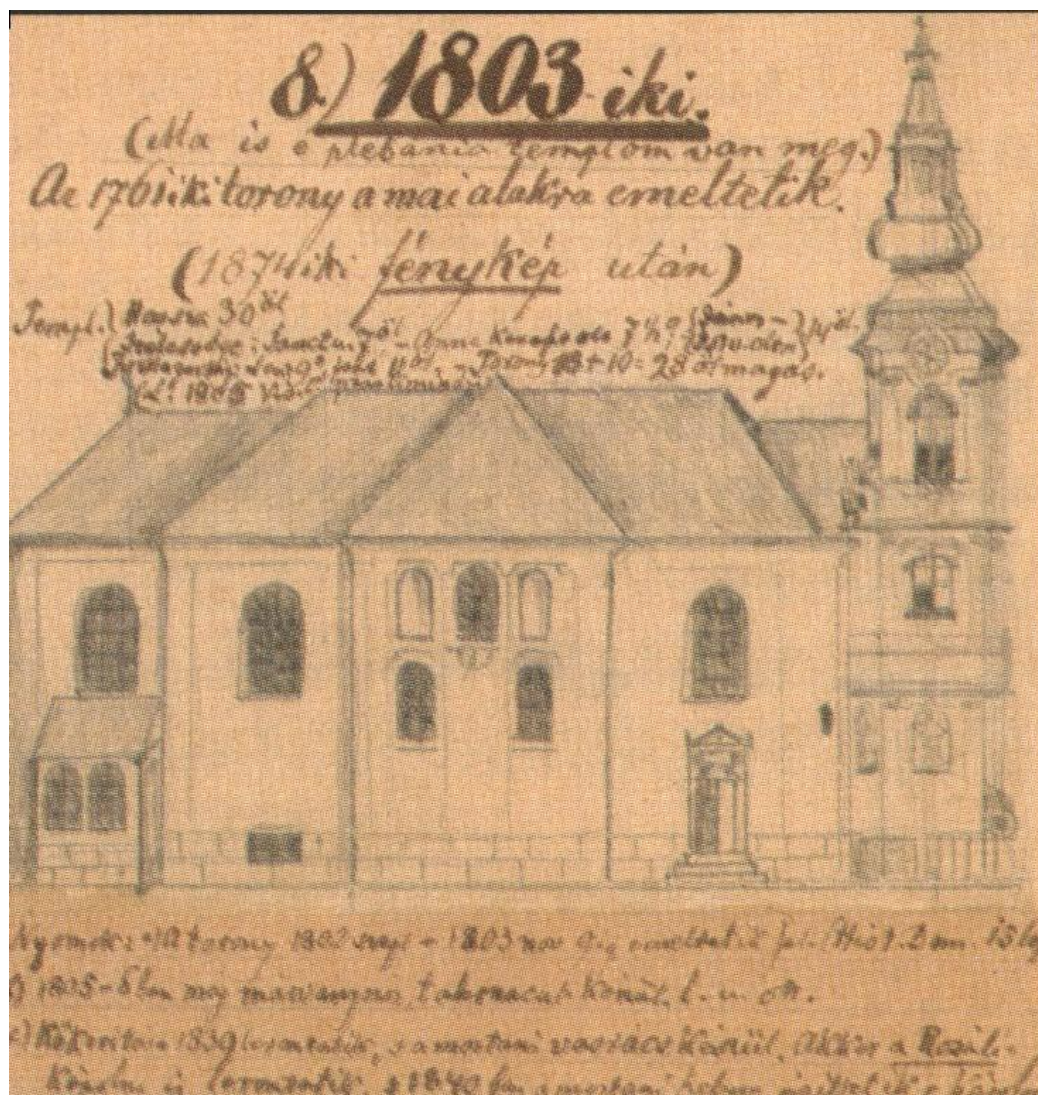
Ugyancsak 1798-ban Szent Donát vértanú tiszteletére harangot öntettek Egerben.

1801. szeptember 5-én Steöszel József nádori főkapitány „*generális visitációja*” alkalmával sok üdvös határozatot mondott ki a tanács, így pl.: „*a templomot és felszerelésit rendben és tisztán tartják*”... Hajta mellékét parcellázták erdősítésre, ebből 50 ölnyit a plébánosnak adtak. Ekkor kezdték telepíteni a Neszűri-szőlőt, amelyből a katolikus és a református egyház is részesült.”

1808-ban Horváth Péter nádori alkapitányi elfoglaltsága miatt az elemi iskolák vezetését Rigó Ferenc apátplébános vállalta magára.

1802-ben, a napóleoni háborúk közepette, Rigó Ferenc apátplébános és Komáromy Menyhért emeritus vicekapitány ösztönzésére Kardetter Tamás és Rábl Károly pesti építőkkal 50 méterig megemeltették, majd besztekeri rézzel befödették és bearanyoztatták a templomtornyot, mely korábban „fakalapot” viselt. A költségek fedezésére Kovács Mihály jászberényi születésű nagyváradi kanonok 1000 forintot ajándékozott, amiért a tanács 1802. július 31-én „*mélységes hálaadó köszönetet téssen*”. A munka 1803. október 25-én fejeződött be.

A templomban 1805-ben új főoltárt és tabernákulumot készíttettek Pollack Mihály tervei szerint Bécsben. 1808-ban új szószéket készíttettek, melyet 1810-ben bearanyoztattak (ezt a plébános már nem érte meg), a plébánia hat ablakára zsalugátet szereltetnek, 1807-ben téglakerítéssel vették körül.

A főtemplom az új Kardetter-féle toronysisakkal 1803-ban Gyenes Pál rajza szerint

Szószék 1808-ban készült el

A Napóleon elleni háborús költségek nagyon megterhelték a várost, 1803 és 1806 tavaszán kenyérért sokan eladták hajlékukat. A város Tokajból a Tiszán szállíttatta az élelmet az éhség enyhítésére, igen magas áron.

A 19. század első másfél évtizede nagyon jelentős időszak, ez volt a jászkun nemesség virágzásának, a Napóleon ellen folytatott harcoknak és a három utolsó nemesi felkelésnek az ideje. 1800-ban kezdték építeni az új városházát a zsindeyes régi ház helyén.

József nádor 1802. április 23-án átírta, s hiteles alakban kiállíttatta a jászok részére az 1323. és 1681. évek között adományozott 30 eredeti királyi kiváltságlevelét.

1806-ban Rábel (Rabl) Károly megépítette a város közepén lévő kőhidat.

Rigó Ferenc, a dombi BSZM templom apátja 1798-ban jött városunkba, és itt hunyt el 1808. december 26-án 57 éves korában. Valószínűleg a főtemplom alatti kriptába temették el.

Forrás:

BAGI Gábor: A Jászkunság központja az eladatás után (1702–1830). In: Jászberény története a kezdetektől a reformkorig 2014. 244., 293., 296., 287. p.

BALOGH–GERGELY Jenő, 1993. 1790–1992. 13., 29–33. p.

BATHÓ Edit: A jászberényi Nagyboldogasszony r.k. templom kriptájának feltárása. In: Redemptio 2007. április 12–13. p.

BESÉNYI: Jászberény temetői. In: Jászberény katolikus élete 246. p.

BESÉNYI: Szentkúti (Szűz Mária Neve) templom. In: Jászberény katolikus élete 106. p.

BLÉNESSY, 1937. 14., 103–107., 110., 111., 117–119., 121., 134–135. p.

Demeter Mátyás feljegyzései NBFPI.

GYÓRI Gyula: Rejtőzködő felirat titka. In: Redemptio 2002. december 8. p.

Gyurka iratok 89.12.1. JMTD.

HERBERT János: Jászárokszállás nagyközség monográfiája 1928. (reprint 1992.) 27. p.

<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=371>

<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=331>

<http://lexikon.katolikus.hu/A/Abasar.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Abas.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Andornaktallya.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Detk.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/J/Jaszladany.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Jaszjakohalma.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/K/KA1polna.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Mezokovesd.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/Sarud.html>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://mek.oszk.hu/03100/03175/html/varad10.htm>

<http://ttm.hu/6-02-erdotelek-muveszettortenet/>

http://www.febe.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=411:uezenet-a-multbol&catid=88:febe2012-archivalt-hirek&Itemid=234

http://www.welcometoromania.ro/Oradea/Oradea_Biserica_Miseri_m.htm

Jászberényi főtemplom kimutatása. NBFPI.

JM. 1879. nov. 4. Jegyzőkönyv TD. 88. 342.1.

JMTD. 88 342.1. 1879. nov. 4. Plébániai jegyzőkönyv.

KISS József: A Jászkun Kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága idején, 1979. 187. p.

Leltár 1805-ből JM. 88.210.1.TD.

MIHALIK Béla Vilmos: A kétszer megváltott nép (1687–1746) 244–259. o.

SÁROS András: A jászberényi Főtemplom története, 2002. 28., 30., 32., 34–38., 45., 63., 74., 84., 88., 91., 92., 96., 97., 115., 121., 132., 137., 170.,

Schematizmus 1786.

SELMECZI László: A redemptio. In: Szülőföldünk a Jászság 123., 127. p.

SOÓS Imre: Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése, 1985. 376. p.

SUBA Györgyné: Keresztény ájtatos társulatok 1949 előtt. In: Jászberény katolikus élete 230. p.

SUGÁRNÉ Koncsek Aranka: A szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben, 2000. 9. p.

SUGÁRNÉ: Papválasztások Jászberényben. In: Jászsági Évkönyv 2001. 214–215. p.

SZABÓ J. Róbert: A Jászberényi Református gyülekezet története., In KÉSZ Hírlevél 2008. május 18. p.

SZÁNTÓ Konrád: A jászberényi Ferences templom története: 1974. 119., 120., 200. p.

VÁNDORFY János: Jász-Apáthii egyházának múltja és jelene, 1895. 96., 116., 145. p.

Jászberény, 2025. 06. 19.

Dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna